

túrne dedičstvo obce! Našťastie, nie všetci novousadlíci sa takto správajú. Môžeme vidieť mnoho opravených domov, pričom sa zachová ich pôvodná atmosféra. Vidiek možno považovať aj za nositeľa tradícií. Kde inde možno stretnúť ľudí v krojoch, ľudí, ktorí sa pri stretnutí pozdravia, kde inde môžeme vidieť tradičné remeslá? Samozrejme, aj v meste, iba párkrát do roka, keď sa konajú nejaké slávnosti. Vidiek si žije svojím pokojným životom, v mnohých obciach akoby sa zastavil čas. Napríklad, u nás sa miestny obchod vraj nezmenil...

Čo však mesto? Je naozaj také výhodné opustiť malú obec a vrhnúť sa do víru mesta? Roky strávené na sídlisku, ktoré vyzerá zostarnuté a zanedbané viac ako ktorákoľvek obec. Skutočnosť je však taká, že toto zoskupenie deprimujúcich, položených prefabrikovaných činžakov, je domovom tisícok rodín. Srdcom každej dediny, ale aj mesta, kde sa stretávajú ľudia, je napríklad

kostol. Zatiaľ čo na vidieku je nedeľa ozajstným dňom pokoja, idete len tak po chodníku a počujete maximálne kostolné zvony, v meste je aj nedeľa veľmi hektická. Ľudia sa rýchlo nahrnú do kostola a ešte rýchlejšie rozbehnú z kostola, pretože treba rýchlo navariť obed, treba sa ponáhľať, pretože bude veľa ľudí v Kauflande, či v Bille, kde sú určite super akcie, napríklad lacné vajčička... Asi boli naozaj lacné, keď po nich musela kolegyňa zostať pár dní doma... Radšej si dám domáce, od našich sliepok.

Nehovorím o tradíciách v meste, ktoré si ľudia zobrali z dedín. Tradície a remeslá sa prakticky vytratil. Ešte možno stretnúť podomových opravárov daždníkov, ale vzhľadom na to, že toto remeslo robili prevažne Rómovia, aj to akosi upadlo do zabudnutia. Aby som nezabudol na podomového brusiča nožov. Škoda len, že som ho videl iba raz za dvadsať rokov.

Tomáš Hájek

Otázky a námety na diskusiu

Prof. Ružička: Návrat ľudí z miest prináša na vidiek nové prvky.

Kostol, ako centrálny fenomén pre obyvateľov obcí.

Hospodársky fenomén domácej produkcie potravín.

Berecz, O.: Nesmieme v pokroku vidieť zlo.

Demko, P.: Vtipná esej, zo života.

Hollanová, K.: Čím som staršia, tým viac túžim žiť na vidieku.

Jamrichová, H.: Celkom milá esej.

Kmeťová, Z.: Bohužiaľ, mestá sú dnes nevyhnutnosťou a žijeme v čase populačnej explózie.

Polačeková, Z.: Len kostol je centrom diania?

Eseje poslucháčov Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, ktoré vyšli v zbierke Rozhovory o človeku a prírode IV., 2007. Vybral a zostavil prof. RNDr. Milan Ružička, DrSc.

Živá planeta aneb sto omylů Václava Klause

Václav Klaus: **Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?** Dokořán, Praha, 2007, 160 s.

Václav Klaus napsal za posledních patnáct let řadu knížek. V r. 2007 vydal publikaci *Modrá, nikoli zelená planeta*, která se zabývá problematikou klimatických změn a její ústředním heslem je otázka *Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Dopouští se zde mnoha chyb, omylů, a také dezinterpretací.

Václav Klaus byl pět let prezidentem České republiky a usiluje o znovuzvolení do této funkce. Proto může mít jeho knížka na občany značný vliv. Úřad prezidenta se v naší zemi těší veliké vážnosti, bez ohledu na osobu, která tento post právě zaujímá.

Téma klimatických změn je navíc komplikované a složité, odborníci musí pracovat s velkou mírou nejistoty. To je důvod, proč může být jednostranně napsaná kniha, jejímž autorem je prezident republiky, velmi zavádějící a matoucí. Ignorováním a bagatelizováním rozsahu a hloubky problému podřívá naši ochotu a vůli jednat.

Již na začátku předmluvy (s. 9) Klaus uvádí, že „jedna mimořádně teplá zima ... stačí k tomu, aby u některých lidí vznikla dalekosáhlá očekávání ... abychom s počasím něco, a to právě teď, udělali.“

Pomíňme, že autor zaměřuje počasí za klima, na to už upozornil ministr životního prostředí Martin Bursík. Nikdo, pokud vím, také nevolá po tom, abychom s klimatem *právě teď* něco udělali, protože je to nesmysl. Právě teď můžeme usilovat třeba o snížení emisí skleníkových plynů, změna klimatu je vždy dlouhodobá záležitost, s velkou setrvačností.

Podle zprávy *Stav budoucnosti* (Glenn, Gordon, 2007) bylo během posledních dvanácti let jedenáct roků nejteplejších za uplynulých 150 let. Vůbec nejteplejším byl rok 2005, ale rozhodně se nejednalo o ojedinělý výkyv.

Na s. 15 Václav Klaus tvrdí: „*Soudobý střet o lidskou svobodu ... začíná být veden právě pomocí těchto témat (životního prostředí a globálního oteplování – pozn. P. N.). ... Právě chudší země ... se stávají rukojmím environmentalistů, kteří navrhuji zabrzdit lidský pokrok za nesmírnou cenu.*“

Hned po právu na život je svoboda tím, čeho si lidé nejvíce cení. Ale svoboda znamená také odpovědnost. Na svobodu bez odpovědnosti doplácí především chudší země. Stoupne-li ke konci 21. století hladina oceánu např. o 0,5 – 1 m, což se podle předpokladů Mezivládního panelu o změnách klimatu (IPCC) reálně může stát, dají se do

pohybu miliony lidí v Bangladéši, nikoliv v Holandsku, které již dnes investuje do zpevňování hrází. Nebude pak právě, a především, svoboda těchto lidí ohrožena? Vzpomeňme, co se stalo při dělení Indie po získání nezávislosti. Z východního Pákistánu (Bangladéše) také migrovaly statisíce lidí (hinduistů) do Indie. Z této neřízené migrace se dodnes nevzpamatovala Kalkata, dřívější výstavní město britského impéria.

Na s. 49 Klaus uvádí: „Nejsou žádné bez člověka existující zdroje a ... není žádná bez cen definovaná potřeba zdrojů. Každý zdroj má svou cenu... Díky konkrétní ceně vzniká jistá nabídka zdrojů ... a stejně tak díky ceně vzniká určitá poptávka.“

Jako akademická rozprava to zní zajímavě, ale tak jednoduché to vždy není. V Latinské Americe nemá 75 milionů lidí přístup k nezávadné pitné vodě a 116 milionů nemá přístup k hygienickým zařízením. V Bolívii byl proveden pokus privatizovat dodávky vody pro obyvatele. Soukromá společnost si naučtovala poplatek 450 USD za připojení k vodovodní síti v zemi, kde průměrný měsíční plat je 55 USD. To způsobilo politickou nestabilitu. Tato víra v „trh bez přívlastků“ je jedním z důvodů, proč se v Latinské Americe dostávají k moci levicoví populisté, jako konkrétně v Bolívii Morales.

Na s. 60 si V. Klaus vypůjčuje myšlenku Williama Nordhause (citace však není uvedena). Píše: „Dnes ve vyspělém světě zemědělství a lesnictví obvykle nevytváří více než 3 % celkového národního produktu. Ostatní odvětví ale klimatickými změnami významně ovlivněny nejsou.“ (W. Nordhaus proslul výrokem, že globální oteplování bude mít na ekonomiku USA zcela zanedbatelný vliv, neboť v podstatě jen zemědělství je citlivé na klima, přičemž zemědělství představuje pouhých 3 % HNP.)

Pomíňme, že jen v nejvyspělejších zemích zemědělství představuje 3 – 5 % HNP, v ostatních, méně rozvinutých zemích, je to podstatně jinak. Pomíňme také, že západní krajiny dovážejí část zemědělské produkce z méně rozvinutých zemí, a pomíňme i to, že nej-

významnější hospodářské odvětví, turistický ruch, bude klimatickými změnami dotčeno velmi významně.

Na Nordhause reagoval Herman Daly (bývalý ekonom Světové banky, později profesor ekonomie na Marylandské univerzitě): „Zkrátka, nežijeme údačně, nikoliv díky semenům, půdě, slunci a dešti jako takovým, nýbrž jen díky

Václav Klaus Modrá, nikoli zelená planeta

Co je ohroženo:
klima, nebo svoboda?

hodnotě, kterou semenům, půdě, slunečnímu svitu a dešti propůjčuje práce a kapitál. Jenže co když přijdou roky katastrofální neúrody a s nimi nedostatek potravin a hlad? Nevyšplhají se pak v důsledku enormně zvýšené poptávky ceny potravin do takové výše, že namísto tří procentních bodů HNP budou zemědělské produkty tvořit třeba i 90 % HNP?“

V. Klaus si zde zkrátka „naběhl“, když přijal hru na žonglování s čísly bez respektování širších souvislostí.

Na s. 74 dává jednoduchý příklad diskontování, kterým se snaží ukázat, že není třeba brát příliš ohled na budoucnost a na budoucí generace: „Půjčí-li si někdo 1 000 Kč, a je-li úrok 6 %, už na konci prvního období má člověk z původní půjčky jenom 940 Kč.“ A pokračuje citátem D. Trísky: „Pro salónního intelektuála (nemyslím, že by environmentalisté byli typičtí salónní intelektuálové, ale nevdí – pozn. P. N.) jsou tyto úvahy příliš „monetární“ ... Kdoby náhodou svůj odpor překonali, pak by stačilo, aby dosadili za stokorunu své vážné ekologické téma, a aby roční časový horizont nahradili několika desítkami mezi-generačních let. Možná by si pak o něco lépe uvědomili, že my dnes můžeme některé věci hodnotit jinak než my za třicet let, už ani nemluvě o tom, že faktickými hodnotiteli již nemusíme být my, ale ti, kdo přijdou po nás.“

To je hezký příklad a dá se říci i trochu jinak. Když si půjčím 1 000 Kč na 6 % úrok, je jasné, že budu muset 1 000 Kč jednou vrátit a k tomu navíc ještě 60 Kč za první rok (resp. 6 % z celkové částky za každý rok). Pokud bych si vzal třeba 2 milióny Kč jako hypotéku na dům, musím počítat s tím, že celkem bance splatím ne dva, ale řekněme tři milióny. Pokud deset nebo dvacet let nebudu splácet, úroky mi narostou do netušených výšek. A přesně toto mi při osobním setkání dával za příklad Matthis Wackernagel, autor konceptu tzv. ekologické stopy: „Že jsme překročili ekologickou kapacitu území, ještě nemusí být tragické. Je to jako půjčka na dům, ve kterém chceme bydlet a vybavit si jej. Jen si musíme být vědomi, že dřívě nebo později budeme tuto půjčku splácet. A čím později, tím to bude pro nás nebo pro naše děti dražší a bolestivější.“

S diskontováním je ještě jedna potíž – kdo a jak stanoví její míru. Klaus zmiňuje W. Nordhause (s. 77), který po pečlivém studiu Sternovy zprávy (o klimatických změnách – pozn. P. N.) dochází k závěru, že důvodem odlišných výsledků jsou Sternovy „extrémní předpoklady o diskontování. ... Sternova práce v podstatě považuje společenskou diskont-

ní míru za blízkou nule. To enormně zvětšuje důsledky dnešních rozhodnutí na velmi vzdálenou budoucnost."

Ono je to tedy tak trochu hádání z křišťálové koule. Pokud se nám výsledky něčí zprávy nehodí, označíme prostě předpoklady o diskontování za „extrémní“. Jenže kdo stanoví správnou diskontní míru?

Na s. 87 Václav Klaus uvádí: „Pálit biomasu (jako nedávný rostlinný produkt) je podle logiky environmentalistů považováno za dobré, ale pálit uhlí (jako „dávný“ rostlinný produkt) za špatné. Proč? To také nedává žádný smysl. Pálení biomasy navíc jistě také produkuje CO₂. Proč se o tom vůbec nemluví?"

Vysvětlení je triviální a je škoda, že v prezidentově okolí není člověk, který by na tak elementární věc upozornil. Biomasa vyrostle (obnovuje se) v našich podmínkách každý rok. Naproti tomu fosilní paliva vznikala stovky miliónů let za specifických podmínek, od prvohor až po třetihory, postupně. Pálením fosilních paliv vlastně spotřebováváme „energetickou konzervu“, která umožnila nástup industriální éry před zhruba 200 lety.

Tím, jak pálíme fosilní paliva, uvolňujeme do ovzduší uhlík (resp. oxid uhličitý), který se v těchto palivech postupně kumuloval po desítky a stovky miliónů let. My jej do atmosféry uvolníme během několika desetiletí. Naproti tomu biomasa, která roste dnes, při procesu fotosyntézy spotřebovává CO₂ a „vydechuje“ kyslík. Při spálení biomasy, naopak, kyslík spotřebováváme a uvolňujeme uhlík (resp. CO₂). V tomto případě však „nula od nuly pojde“, bilance uhlíku je vyrovnaná.

Na s. 98 cituje Václav Klaus L. Motla: „Vědcům, jejichž bádání může vést k odlišným předpovědím ... je běžně vyhrožováno ... a není jim umožněno využívat grantových zdrojů a postupovat v kariéře. Pokud někdo přeče jen k nepohodlným závěrům dospěje, jeho články nejsou otištěny. Mezi články, které otištěny jsou, se znovu vybírá podle ideologického klíče.“

Klaus uvádí, že L. Motl je český fyzik pracující na Harvardově univerzitě. Takové prostředí určitě na Harvardu a jiných univerzitách v USA, ani v Evropě, ani v České republice není. Dílčí krivda se, samozřejmě, může stát, ale kdo takto vykresluje situaci na akademických pracovištích v demokratic-

kých a svobodných zemích jako trvalou, prostě nemluví pravdu.

Na s. 120 Klaus asi koketuje se žánrem sci-fi, když opět cituje L. Motla: „K oteplování dochází nejen na Zemi, ale také na Marsu, Jupiteru, Saturnu, dokonce i na Plutu!"

Domysleli pánové Motl a Klaus, jak daleko je Pluto, které už není ani označováno za planetu, od Slunce? Chtělo by to doložit informací, kdo a jak k takovému poznání dospěl. A i kdyby to byla pravda, navrhol bych „zůstat nohama na Zemi“ a řešit klimatické změny zde, ne změny teplot na Plutu.

Sedmou, závěrečnou kapitolu, nazvanou *Co dělat*, Klaus začíná slovy: „První a vlastně jedinou rozumnou odpovědí na otázku, která je v názvu této závěrečné kapitoly, je: nic, respektive nic zvláštního.“

Klaus navrhuje bagatelizaci a ignorování problému, což je nakonec patrné z celé jeho knížky. Absence aktivity ovšem neznamená, že nepříznivé trendy zmizí.

Pro ty, kteří Klausův postoj nesdílejí, ale domnívají se, že sami nic nezmožou, může být inspirativní výrok Edmunda Burkeho: „Nikdo nedělá větší chybu než ten, kdo nedělá nic v domnění, že to málo, co udělat může, je bezvýznamné.“

V závěru knížky (s. 133 a 134) Klaus cituje sám sebe (knihu *Nemám rád katastrofické scénáře*): „V naší poněkud nepřehledné době chci šířit optimismus, sebedůvěru, víru ve vlastní síly jednotlivce i v naši „kolektivní“ schopnost nalézt východisko, nalézt pozitivní řešení.“

Stejně jako katastrofické scénáře, vůli k hledání pozitivních alternativ může podlomit také laciný optimismus, zbytnělá sebedůvěra a pýcha rozumu. Americký futurolog Alvin Toffler už před téměř 30 lety napsal, že naše civilizace postavila své chápání pokroku na třech idejích, které nás dovedly ke krizi:

- Vykořisťování přírody a vláda nad ní jsou správné.
- Lidé jsou vrcholným výtvorem evoluce, princip přirozeného výběru (Darwin) se přenáší i do společenského chápání („nejbohatší a nejmocnější jsou i nejschopnější a nejzasloužilejší“).
- Dějiny nezorotně směřují k lepšímu životu lidstva.

Knížka *Modrá*, nikoli zelená planeta, která vyšla v květnu 2007, je ukázkou takového myšlení. Od té doby Klaus nevynechá jedinou příležitost,

aby poučoval o svých názorech nás i svět. V této krátké recenzi jsem uvedl jen deset závažných omylů a dezinterpretací Václava Klause. Celkem jsem v jeho knížce našel přes sto chyb, o kterých diskutuji v podrobné recenzi o rozsahu 52 stran na webových stránkách Britských listů (www.blisty.cz) a Přírodovědné společnosti (www.botany.cz).

Pavel Nováček

Literatura

- Daly, H., Cobb, B. J.: For the Common Good. Boston : Beacon Press, 1989.
- Glenn, J., Gordon, T.: State of the Future. Washington, D.C. : WFU-NA Millennium Project, 2007.
- Intergovernmental Panel on Climate Change: Synthesis Report: Fourth Assessment Report of IPCC, 2007. www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/assessment-report/ar4_syr_spm.pdf
- Intergovernmental Panel on Climate Change: Climate Change 2001: Synthesis Report: Third Assessment Report of the IPCC. Cambridge University Press, 2002.
- Nordhaus, W.: The Stern Review on the Economics of Climate Change. National Bureau of Economic Research. Working Paper No. 12741. Cambridge, MA, December 2006.
- Toffler, A.: The Third Wave. New York : Bantam Books, 1980.
- Toffler, A., Toffler, H.: Vytváření nové civilizace. In: Nováček, P., Huba, M.: Šok z prosperity. Čítanka z globální problematiky. III. díl. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 265 – 280.
- Wackernagel, M.: Ecological Footprint. In: Living Planet Report. World Wide Fund for Nature, 2004: www.panda.org

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc., Katedra geografie, Oddělení mezinárodních rozvojových studií Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, třída Svobody 26, 771 46 Olomouc, nov@aix.upol.cz